

UN ACCES ALTERNATIV LA CUNOAȘTERE CU POEZIA Gildei VĂLCAN

IRMA CARANNANTE¹

Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"

AN ALTERNATIVE WAY OF ACCESSING KNOWLEDGE WITH THE POETRY OF GILDA VĂLCAN

Abstract

The poetic is the possibility of the language to say what is always apparently vague and that continually needs to be constructed, as an alternative way of accessing knowledge. In this possible "elsewhere", the poems of Gilda Vălcan (Romanian poetess, little known in Italy) challenge the reader, imposing the experience of a new universe that shakes the principles of what is considered firm, safe, ordinary, and trivial. This universe, in itself obscure and original – that is, founded on something that has nothing to do with the known, with the defined and with the representable –, witnesses a dialogue that is always in progress and in conflict with an interlocutor present / absent in the poetess's verses. By naming the surrounding world, Gilda Vălcan enters in its dimension, trying to give a space and a voice to her being in a continuous research of her own identity.

Keywords: Gilda Vălcan; poetry; Romanian literature; identity; the "Other"; research of oneself.

¹ **Irma Carannante**, PhD researcher in Literary, Linguistic, and Comparative Studies, is adjunct professor of Romanian language at the University of Naples "L'Orientale" and at the Alma Mater Studiorum – Università di Bologna. In addition to different articles published in Italian, French, and Romanian academic journals and books, she translated from Romanian into Italian: Emil Cioran, *Al di là della filosofia. Conversazioni su Benjamin Fondane* (Mimesis, 2014); Benjamin Fondane, *Vedute* (Joker, 2014); Tristan Tzara, *Prime poesie* (Joker, 2015); Petre Solomon, *Paul Celan. La dimensione romena* (Mimesis, 2015); Marta Petreu, *Dall'Olocausto al Gulag. Studi di cultura romena* (Orthotes, 2016); e-mail: irmacarannante@gmail.com.

În fața științei care se pretinde capabilă să se apropie metodic de „adevăr”, în fața infinitelor întrebări și reflecții ale filosofiei, poezia își închide misterul în dificultatea împletită cu urzilele textului care dau acces la sens. Poeticul este posibilitatea limbii de a rosti acest sens, deși în aparență el rămâne mereu vag și se cere construit continuu. Pătrunderea în „adevăr” – înțeles ca existent în gândire și în ființă – prin *poiesis* reprezintă o cale alternativă de acces la cunoașterea atribuită de filosofie poeziei: Descartes afirma că fiecare individ poartă în sine semințe ale adevărului, pe care filosofii le fac să rodească prin intermediul rațiunii, iar poeții, cu ajutorul imaginației. Însă numai poezia le poate da o strălucire mai luminoasă (Descartes 1953: 129-130).

Această lumină, aura ce dă unicitate unei opere de artă, are totuși de parcurs un drum sinuos până să dea o formă sensului. În același timp, accesul la sens comportă intrarea în meandrele complexe ale creației: „Accesul e dificil, nu e o calitate accidentală: asta înseamnă că dificultatea dă accesul” (Nancy 2017: 19). Numai trecând prin această dificultate este posibilă apropierea de sensul în care cititorul sau spectatorul trebuie să se măsoare cu truda gândirii, fără a o înlătura, fără a ceda trândăviei intelectului, chiar dacă astăzi, tot mai des, în numele libertății de expresie, facilitatea opiniei și spontaneitatea par să triumfe fără pudoare asupra profunzimii, asupra stilului și preciziei lucrurilor dificile, ca poezia. Pecetea democrației pare condensată în exclamația: „Asta-i părerea mea”, care nu e „în nici un caz o declarație de umilință, ci de cele mai multe ori revendică o scenă și un public” (Maier 2017: 7), deoarece opiniei, „fie și banală, vulgară, plină de ură și frică, trebuie să i se garanteze dreptul la exprimare, indiferent de conținutul ei” (Maier 2017: 7).

Poezia, care nu are nicio legătură cu facilitatea opiniei, trebuie cu necesitate să creeze „dificilul” – cum susține J.-L. Nancy, „ea face dificilul” (Nancy 2017: 19) – ca să se poată dedica în mod responsabil dialogului, ca să fie un factor decisiv, ca să permită accesul la sensul care nu e chestiune de opinii, nici amestec confuz de interpretări, de vreme ce elementul care face poezia obscură, dificilă, este imposibilitatea ei de a ceda vreunei tentative hermeneutice. „Dar ce « spune » o operă poetică? Ce comunică ea? Destul de puține celor care o pricep” (Benjamin 2014: 39, trad. n.). Limbajul poeziei este prin natura lui polisemantic și nu se poate înțelege nimic din ce spune. Chiar dacă te apropii de el cu ideea

mărginită că ar avea o singură semnificație, poeticul rămâne ambiguu și indicibil, datorită cantității infinite de semnificați pe care o posedă. Multiplicitatea sensurilor nu e însă o anodină pluralitate indeterminată, ci rigoarea de a lăsa lucrurile să fie (Heidegger 1959: 74-75). În acest fel, poezia suspendă vocea criticii și a opiniilor, prin cuvintele sale exacte, în ritmul și în măsura stabilite la hotarele limbajului, care este reinventat, grație calității herodotice a poeziei de a „crea din nimic”.

Poeții nu creează doar textul poetic, ci și limba din care își plăsmuiesc textul, iar această creație are loc pornind de la ce rămâne dintr-o limbă, de la ce dăinuie și se opune impronunțabilului dintr-un discurs: „Poeții – martorii – fondează limba drept ceea ce rămâne, ceea ce supraviețuiește în act posibilității – sau imposibilității de a vorbi” (Agamben 2006: 110). Limba lor mărturisește elementul ireductibil al unui eveniment, al unei amintiri, al unei dorințe, al unui tumult care se înrădăcinează în cuvintele pierdute, astfel încât ele să scânteieze ca stelele „martore” ale timpului, evocate de Agamben:

„Și la fel cum, în cerul înstelat al nopții, stelele strălucesc înconjurate fiind de un întuneric dens, despre care cosmologii ne spun că nu este altceva decât mărturia timpului în care ele nu străluceau încă, la fel cuvântul martorului aduce mărturia unui timp în care el încă nu vorbea; mărturia omului este mărturia timpului în care el nu era încă om.” (Agamben 2006: 111).

Tocmai despre asta dă mărturie autorul în poezie: despre propria incapacitate de a vorbi. Despre cele trăite pe când nu dispunea încă de instrumentele apte să-i sculpteze cuvintele, pe când totul se găsea încă în întunericul limbajului. Heidegger afirmă că acest limbaj vorbește exclusiv cu sine însuși și este departe de cel care vorbește; de aceea omul trebuie să pornească spre el ca să-l poată ajunge (Heidegger 1959: 189). Potrivit filosofului, omul este deja în limbaj, întrucât este o ființă vorbitoare și nu ar fi ființă vorbitoare, dacă nu ar fi avut facultatea de a vorbi. Totuși, omul nu stăpânește vorbirea și nu reușește să obțină un control asupra limbajului nici măcar prin scris, chiar dacă scrisul îi îngăduie să modeleze viziunile asupra lumii în subiectivitatea omenească (Heidegger 1959: 193-195). Exact așa cum se întâmplă cu limbajul poeziei, al cărui sens rămâne tănuț: versurile, nici unul câte unul, nici laolaltă, nu exprimă întregul. Poemul rămâne în sfera nerostitului, locul său (*Erörterung*) nu e

dat (Heidegger 1959: 45-46). Așadar, arta poeziei nu provine din ceva cunoscut, ci dintr-un fond întunecos, ascuns în spatele voinței de reprezentare a poetului, în spatele dorinței lui de stăpânire, și numai așa poate poetul să realizeze ceva cu adevărat original (Heidegger 1984: 58).

În acest context *original* se înscriu poeziile Gildei Vălcan, care îl interpelează pe cititor, impunându-i experiența unui univers nou, ce își propune să zdruncine principiile a tot ce e considerat ferm, sigur, comun și trivial, riscând chiar să frizeze nebunia, cum afirmă poeta într-un interviu cu Robert Șerban:

„În poezie vorbești, te povestești așa cum simți, așa cum gândești, așa cum ai vrea să te adresezi în mod direct altora. Însă, dacă am vorbi în versuri, am fi priviți ca nebuni. Suntem puțin nebuni, noi, poeții, iar poezia ne scapă de adevărata nebunie, de cea în care te pierzi cu desăvârșire de tine. Scriu așa cum gândesc, așa cum simt. Gândesc și simt așa cum scriu.” (Vălcan 2021).

Deschiderea acestui univers el însuși original, adică fondat pe ceva ce n-are de-a face cu definitul, cunoscutul și reprezentabilul, constituie esența însăși a versurilor scriitoarei, care atestă un dialog mereu în act cu un interlocutor, un conflict permanent în acțiune, modalitatea ei de a se da în ființă. Numind lumea înconjurătoare, Gilda Vălcan intră în dialog cu ea; apelul ei se deschide în cuvântul poetic, dând un spațiu și o voce ființei într-o descoperire continuă:

„Cred că, într-adevăr, poezia este un lux necesar. Cred că prin poezie ajungem să descoperim părți ale sufletului pe care nu știam că le avem. Poezia este descoperire de sine, ajungere la sine. Poate fi dureros uneori, dar să nu ignorăm și dimensiunea cathartică a ei. Fără poezie suntem orbi, vedem doar forme și nimic altceva.” (Vălcan 2021).

Gilda Vălcan, născută la Galați în 1973, este o poetă contemporană și o bună cunoscătoare a filosofiei clasice și moderne. A făcut un doctorat în filosofie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, a predat la Facultatea de drept a Universității „Tibiscus” din Timișoara și la Universitatea din Padova. A publicat mai multe culegeri de poezie: *Pe linia spatelui tău* (Vălcan 2002), distins cu Premiul pentru debut al filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România, *Antichitatea în filosofia lui Nietzsche* (Vălcan 2008), *Cu ușile întredeschise* (Vălcan 2011), volum

tradus și în spaniolă (Vălcan 2014), *Femeia de sticlă* (Vălcan 2012) și *Medusa* (Vălcan 2018).

Versurile poetei demonstrează o pluralitate și simultaneitate de interese tematice și atitudini stilistice: de la tragedie la invenția fantasmatică, cu fațete simbolice, de gust amar, câteodată grotesc, cu accente populare, până la elaborarea extrem de rafinată a unor sugestii extraordinare despre existență și gândire. De fapt, cum afirmă Al. Sereș (2012: 34), poezia Gildei Vălcan se situează la marginea filosofiei, într-o zonă obsedată de irațional și inform, lăsând să se întrevadă influența indirectă a Sylviei Plath, pe linia Angelei Marinescu, a Marianeii Marin, a Martei Petreu.

Compozițiile ei oferă o reflecție asupra condiției umane: despre iubire, tristețe, singurătate, rățacire, căutare și revelație, somn și vis. Introduc, de asemenea, teme identității, proprii și a celuilalt, a raportului omului cu Dumnezeu și analizează în primul rând problema feminității într-o lume labirintică (Caraivan 2013: 150). Ocolesc cu grijă riscurile poeziei grandilocvente și inspirate, pentru că un gen de sfială sau de autoironie o rețin pe scriitoare să-și afirme propria sarcină poetică dincolo de limitele dubiului și incertitudinii. Altfel spus, tristețea, câteodată disperarea, sunt temperate de discreția cuvintelor și de surdina stilistică (pauza, sincopa, propoziția eliptică, punctele de suspensie), cum remarcă O. Berca (2012: 158-161). Tonul rezervat, curățat de surplusuri, face ca versurile, oricât de dureroase, să poată fi rostite cu detașare:

„Deși în substratul textului, dincolo de cuvinte, undeva în adâncul vorbelor, la rădăcina lor, se aude susurul continuu, înăbușit, al plânsului, la suprafață apare, asemenea unei constatări imuabile, enunțul neutru, răcit în eprubeta deprinderii de a decanta emoția și de a o muta în registrele intelectului.” (Berca 2012: 161).

În plus, structura versificației se deschide spre rupturi ritmice ce par să corespundă mai mult acestei dorințe de detașare decât vreunei necesități expresive. Asistăm la o revenire a temelor perene – iubirea, singurătatea, moartea – într-o „sentimentalitate” nouă, care scandează și analizează punctual fazele experienței de viață și scris. De aceea, în versurile poetei e difuz un sentiment de alienare, ce refuză ornamentul expresiv, optând pentru un discurs aproape transparent, dar ancorat solid pe plan metafizic, cum notează Al. Sereș (2012: 35). Spre deosebire de generația scriitorilor români din 2000, unde absența estetizării este o simplă

opțiune programatică, în poeziile Gildei Vălcan refuzul metaforei se acompaniază, în mod neașteptat, cu sugestivitatea (Sereș 2012: 35).

De fapt, adeseori eul liric suferă o transfigurare, obiectivându-se într-un „tu” interlocutor: „mă transform încet, capăt conturul trupului tău” (Vălcan 2012: 6), pentru a se substitui cu totul lui: „mă numesc deja cu numele tău” (Vălcan 2012: 6), în încercarea de a realiza acea unire imposibilă care face din doi unul. În alte versuri, această transformare se revelează a fi reprezentarea complăcută și mâhnită a unei sfâșietoare experiențe tragice de viață, ca moartea, care în ochii poetei e pură întâmplare:

„Moartea este. Vom trece prin ea toți. Nu e o tragedie, nu e o boală, nu este vorba de acceptare. Este, se întâmplă. Așa cum se întâmplă ploaia și vântul și orice altceva. [...], moartea rămâne pe umerii celui viu. Dacă trăiești prea mult, viața devine o lungă listă de absențe.” (Vălcan 2021).

Moartea unei persoane dragi duce la o înlocuire a „tu-ului” pierdut pentru totdeauna de către eul liric:

„morții mă vor / s-au dus dintre iubiți să-i împace / dar ei mă vor pe mine / [...] / sau m-au luat morții deja / cu fiecare moarte a lor / [...] / iar eu dansez strivită între flori / pe propriul meu mormânt / deschis din zori pînă în zori” (Vălcan 2018: 72).

Sau, cum citim într-o altă compoziție:

„miros a moarte, în fiecare zi din ce în ce mai mult. / [...] o recunosc, m-a vizitat de atîtea ori, / mi-a furat rudele, le-a dus în albia / [...] și eu / încet, încet, prind mirosul ei” (Vălcan 2012: 25).

Dedublarea scriiturii în „tu-ul” poetic, care proiectează „eul” în persoana a doua, se traduce într-o desprindere de orice contingență temporală și spațială unde evenimentele și agenții lor sunt aruncați într-o dimensiune iremediabil ambiguă, pentru a arăta caracterul aproape complet interior și psihic al experienței lirice:

„în poemul meu e povestea de mâine / nu te căuta în cuvântul lui / [...] / trebuie să aștepti să treci pragul unei noi dimineți, / să îmi cunoști noile povești și apoi să-ți amintești / ziua care a venit deja / am plecat demult din ea, rămâi singur cu

cuvintele / pe care le-am scris despre ceea ce va fi / acum uită, mâine e un alt ieri în care te aștept” (Vălcan 2012: 11).

Aceeași suprapunere a evenimentelor se manifestă și în alte versuri, unde observăm o răsturnare temporală și simbolică a creației:

„stau pe muchia cerului și privesc cum oamenii cresc și / îmbătrânesc / sunt mai tânără cu o secundă decât fiecare dintre ei / dar mai bătrână decât pământul / căci fiecare s-a născut înainte ca pământul să fie făcut” (Vălcan 2011: 18).

Versurile Gildei Vălcan sfidează legile realității, spune S. Constantinovici, și merg dincolo de cuvânt, cucerind spații de un cromatism inedit, în care „sufletul stă de veghe la granița dintre finit și infinit” (Constantinovici 2011: 214).

Această graniță este încadrată într-un peisaj natural sau într-un spațiu închis, cu inevitabila încărcătură a determinărilor și simbolizărilor presupuse de ele. Adesea natura apare învăluită într-o aură de mister: „munți întregi stau de-a curmezișul” (Vălcan 2011: 25), uneori amenințător și sinistru: „crengi uscate de alun au căzut ieri / și-au înrobit pădurea” (Vălcan 2011: 13) sau, într-o altă poezie: „căci aici e toamnă / și vin păsări să se ucidă, să doarmă” (Vălcan 2002: 9), pe când interioarele sunt sordide și melancolice, prevestind omucideri domestice: „și ce ar fi trebuit să fac, să vă omor? / blândețea ucide cu o mie de fețe / îmbrățișarea în care vă adorm este venin” (Vălcan 2012: 8).

Aceste locuri, izolate cu nostalgie – unde, pe un fundal ploios, se contemplă incomunicabilitatea ce pune stăpânire pe relațiile tocite de timp: „suntem atât de singuri în sferile noastre încât / se aude ploaia căzând pe umeri, pe tâmpile, pe pământ / suntem atât de singuri în rostirea noastră încât / văd buzele cum se mișcă fără să scoată nici un cuvânt” (Vălcan 2011: 22) –, dau la iveală o construcție imaginară, bazată pe funcția solipsistă a oglinzii, în care sufletul, reflectându-se în celălalt, își întrezărește singurătatea cea mai adâncă: „purtând povara unei oglinzi în care / chipuri străine se plimbă” (Vălcan 2002: 29). Același sens au interioarele poetei unde, într-o atmosferă prăfoasă, se remarcă obiecte simbolice: cărțile, cuțitele, clepsidra, ceasul, prezență nesuferită ce amintește fără echivoc îmbătrânirea, trecere amară și inevitabilă spre moarte: „nici inimă în piept, / s-a oprit. / Ca orice orologiu / ce a ieșit din timp /

devenind un simplu cerc / în care acele nu mai au rost / iar cifrele s-au șters” (Vălcan 2018: 74).

Reflecțiile poetico-filosofice dintre pereții casei par încărcate cu o senzație precoce de decădere și înțelepciune dezvrăjită eroic, în care toate visurile și aspirațiile de odinioară parcă s-ar fi volatilizat într-un „exil” domestic în inima orașului: „m-am exilat în mijlocul orașului, / într-o încăpere ticsită de cărți, / alături de bărbatul iubit, / alături de fiu. / Am gonit visele departe” (Vălcan 2012: 20), fără a simți din acest motiv regret, cum citim în epilog: „m-am exilat într-o noapte și cred / că am ajuns în paradis” (Vălcan 2012: 20). Înstrăinarea de iubire, de viață, de scris, exilul forțat într-o dimensiune a suferinței, se situează pe un plan de vlăguire treptată, observă C. Chevereșan (2011: 15). Sentimentul ce învăluie parcursul poetic este cel al unei tristeți nemăsurate, al unei farse existențiale ireparabile, care „conferă o demnitate aparte confesiunilor lirice [...]. Atent alese, concise, nefăcând risipă de sensuri sau economie de emoție, cuvintele Gildei Vălcan se întipăresc în memorie ca o rană ce-și așteaptă, răbdătoare, cicatriza” (Chevereșan 2011: 15).

Alte versuri creează imagini de o violență dezlănțuită, deschizând drumul pe care se pătrunde în adâncul ființei: „Poezia Gildei refuză detaliul la kilogram, ea se construiește în sfera conceptelor ontologice, în atmosfera lor rarefiată” (Constantinovici 2011: 214) și determină o construire neliniștită, dureroasă a personalității, prin venirea pe lume și traiectoria unei vieți marcate de evenimente tumultuoase:

„căci eu n-am fost niciodată copil / iar părăsirea m-a găsit devreme/ cu coapsele desfăcute / în întrebările tatălui / cu mângâieri străine pe umeri, / [...] / am fost posedată de mințile bărbaților mei care m-au îndemnat / [...] / să încui ușile în urma mea / să le caut sămânța / și să-miucid mama” (Vălcan 2002: 5).

Figura recurentă a mamei se juxtapune adesea haotic pe maternitatea „eului” liric în ciclul vieții care se reînnoiește:

„ziua aceasta, ziua aceasta minunată / în miezul căreia am crescut din propria rană / și mi-am văzut chipul în noua linie a palmei / și te-am numit / [...] / ziua aceasta în care urletul a încetat să mai fie / înainte chiar de a se auzi în liniștea nopții / și-n care ți-am văzut chipul deasupra mlaștinii din care am ieșit” (Vălcan 2011: 20).

Asistăm aici la o experiență a eternei reînțoarceri, când se dorește repetarea unei trăiri îndepărtate, ca amintirea imemorabilă a venirii pe lume, prin intermediul filiației, pentru ca eul să se poată agăța de timpul mitic al trecutului, o modalitate de a-și apropria din nou un eveniment pierdut pentru totdeauna. La Nietzsche, ideea înțoarcerii se conturează ca remediu la gândul terifiant al scurgerii inexorabile a timpului:

„Tot « ce a fost » e crâmpiei, enigmă și fioroasă întâmplare – până ce voința creatoare adaugă: Ci, astfel voiam eu! Până ce voința făuritoare adaugă: « Ci așa o vreau eu!... *astfel i-aș vrea* »” (Nietzsche 2009: 121).

Numai așa s-ar putea repara irevocabilitatea trecutului, contra nihilismului și durerii pe care le-ar putea provoca pierderea definitivă a propriului trecut sau, mai rău, pierderea propriilor amintiri, cum citim în versurile unei poezii de Gilda Vălcan:

„ne purtăm amintirile în spinare și nu putem să renunțăm / ne-am dezgoli până la os dacă le-am smulge / ne este teamă că ar curge atâta sânge încât / n-ar mai rămîne nimic din noi” (Vălcan 2011: 35).

Cu toate acestea, în poeziile scriitoarei memoria și istoria nu tind mereu spre un parcurs funest. Câteodată în versurile ei se face simțită și voința de a răsturna clepsidra timpului, înlocuind astfel memoria și amintirea cu dorința ca fundament temporal al personalității:

„mă joc cu firele de nisip / « timpul trece », îmi spui, « n-ai vreme să îmbătrânești » / și așa, în lipsa timpului, rămânem tineri pentru totdeauna / și răsucim firele de nisip care cad / clădind castelul în care locuim” (Vălcan 2011: 47).

Doar astfel „eul” liric nu mai e nevoit să se chinuie în dorință, să trăiască alte vieți, mereu diferite, vieți paralele și suprapământeste, ca atunci când caută să își contopească identitatea cu a rudelor moarte – „nu știu dacă eu sunt cea care îi ține încă în vis sau ei sunt cei ce se agață cu rădăcini adânci de propria mea viață și se sculptează în mintea mea” (Vălcan 2011: 45). Timpul creat de acest gând salvează și răscumpără orice secundă, făcând din ea un omagiu închinat vieții.

Atentă la transformările petrecute în poezia europeană, în scriitura sa Gilda Vălcan aprofundează limbajul poetic în cheie neomodernă,

conform noului raport instituit între eul poetic și scriitură și între scriitură și Real în accepția psihanalitică. În acest nou raport, imaginea Eului în oglindă nu va fi decât reflexia alienantă oferită de Celălalt, a cărui prezență e dată, în mod paradoxal, de absența lui ireversibilă. Dacă în România marea tradiție a secolului trecut includea, pe lângă avangardiștii istorici, numele celor mai importanți poeți care au schimbat modul de a face și gândi actul poetic (a se vedea Lucian Blaga, Ion Barbu, George Bacovia, Tudor Arghezi și Nichita Stănescu), opera Gildei Vălcan trebuie înscrisă în căutarea raportului care leagă subiectul acțiunii formatoare/deformatoare a limbajului prin impactul Celuilalt. Atenția poetei se îndreaptă, așadar, spre problema ontologică a limbajului, spre raportul necesarmente distanțat dintre Ordinea Simbolică și Realul lacanian, spre raportul de alienare suferită de Eul vorbitor în însuși actul enunțării (Lacan 2002).

Conștientizarea exilării Eului din Realul pre-ontologic se juxtapune, în opera Gildei Vălcan, cu acceptarea distanței fluctuante dintre dorința de a abandona cuvântul care divide în loc să se încorporeze și conștiința lucidă că nu se poate trăi decât în Simbolic. Aici se găsește, în esență, sensul elegiac al creației sale poetice. Sciziunea antagonistă dintre cuvânt, Real și scriitură reprezintă nucleul în jurul căruia se desfășoară poeziile autoarei în facerea și defacerea lor emoțională. Ele par să alerge după o dorință irealizabilă: să poată surprinde „prezența” Celuilalt în afara limitei puse de numirea lui. Poeta pare deci să se ciocnească de paradoxul sădit în limbaj, adică de faptul că prin intermediul numelui se naște într-adevăr universul de sens în care se va configura universul lucrurilor, dar că tocmai în acest univers sesizăm imposibilitatea unei întâlniri cu Celălalt, o întâlnire dincolo de bariera semnificativă stabilită de limbaj. Realul traumatic cauzat de absența Celuilalt nu poate fi depășit, ci recuperat în „timp” prin „umbra” cuvântului, care devine subiectul absolut al discursului poetic la Gilda Vălcan – „chipul meu se topește / în umbra glasului tău / și nu reușește / să rostească cuvântul” (Vălcan 2002: 31) –, care încearcă să se desprindă de atașările Eului, pentru a încerca să ajungă originea „oarbă” a poeziei: adică să se anuleze ca *Eu*, ca să poată acționa pornind de la locul ocupat de *Celălalt*.

Aici nu este vorba despre o ieșire din lume spre un loc care nu e un non-loc, nici o altă lume, nici o utopie, nici un alibi. Problematika Gildei

Vălcan se deplasează dincolo, mai departe de dureroasa conștientizare a existenței barierei ce separă Realul de Simbolic. În poezia ei, locul virtualității și nedeterminării face posibilă manifestarea *diferenței*. Mișcarea continuă a subiectului devine posibilă doar în interiorul gestului schițat de Celălalt, care e absent, simbolizând condiția fără ieșire a subiectului, înlănțuit în plasa semnificației. „Umbra” devine totodată simbolul puterii spectrale a cuvântului și totodată locul matern abandonat și recuperat la un nivel de dedesubtul cuvântului. Eul se dă ca atare pornind de la „umbra” cuvântului Celuilalt, subînțelegând întotdeauna un interlocutor fantasmatic, un Tu căruia i se adresează poemul, din moment ce polaritatea subiecților constituie condiția fundamentală a limbajului. Tocmai în cuvânt și prin cuvânt se va obiectiva cu melancolie condiția de alienare a Eului, în imposibilitatea de a se înțelege altfel decât în sfera Celuilalt, polul de relație pentru un Eu care nu poate să nu se adreseze unui Tu.

Neconcludenta căutare a propriei ființe – adică a propriului Eu (din moment ce Eul, când își vorbește, își vorbește sieși întotdeauna și numai ca Tu, întrucât numirea se pune în relație în locul Tu-ului, loc care e mereu altul, într-o specularitate de neatins și infinită) – duce la descoperirea propriei lipse de ființă. Celălalt absent/prezent devine oglinda necesară pentru apropierea identității Eului, însă acest raport generează durere și face subiectul poetic să se piardă mereu în Celălalt, în Tu-ul cu neputință de neatins; un Tu care este lume reflectată în subiect și totodată altul decât el, care face să existe subiectul ca atare. Secretul morții Celuilalt este miezul versurilor Gildei Vălcan, însă poezia ei face apel la o altă ordine a secretului, mai precis la cea ocupată de umbra cuvântului. Nu e doar secretul indicibil, inefabil al evenimentului inconceptibil, catastrofic al dispariției Celuilalt, ci și cealaltă ordine a secretului, cea a întrebării, a cererii de iubire adresate Celuilalt, poate Celui cu Totul Altul, umbrei sale fascinante și necruțătoare.

BIBLIOGRAFIE

- Agamben, G., 2006, *Homo sacer. III. Arhiva și martorul*, trad. rom. de Alex Cistelecan, Cluj-Napoca, Idea Design &Print.
- Benjamin, W., 2014, *Angelus Novus. Saggi e frammenti*, a cura di R. Solmi, Torino, Einaudi.
- Berca, O., 2012, *Departa de centru, aproape de centru*, Timișoara, Mirton.

- Caraivan, L., 2013, „Femeia de sticlă”, în *Europa*, Novi Sad, nr. 12, pp. 150-152.
- Chevereșan, C., 2011, „Viața în contratimp”, în *Orizont*, nr. 10/2011, p. 15.
- Constantinovici, S., 2011, „Transliteratura sau viața din spatele poemelor”, în *Arca*, nr. 10-11-12, pp. 208-214.
- Descartes, R., 1953, „*Oeuvres et lettres*”, Paris, Gallimard.
- Heidegger, M., 1959, *In cammino verso il linguaggio*, a cura di Caracciolo, A., trad. it. di A. Caracciolo e M. Caracciolo Perotti, Milano, U. Mursia & C.
- Heidegger, M., 1984, *Sentieri interrotti*, trad. it. di P. Chiodi, Firenze, La Nuova Italia.
- Lacan, L., 2002, *Scritti*, a cura e trad. it. di G. B. Contri, Torino, Giulio Einaudi Editori.
- Maier, R., 2017, „Il difficile della poesia”, în J.-L. Nancy 2017: 5-14.
- Nancy, J.-L., 2017, *La custodia del senso. Necessità e resistenza della poesia*, a cura e con introduzione di R. Maier, trad. it. di R. Maier e R. Romano, Bologna, EDB.
- Nietzsche, F., 2009, *Așa grăit-a Zarathustra*, trad. de G. E. Bottez, București, Antet.
- Sereș, Al., 2012, „Gradul zero al alienării”, în *Familia*, nr. 6, pp. 34-36.
- Vălcan, G., 2002, *Pe linia spatelui tău*, Timișoara, Editura Universității de Vest.
- Vălcan, G., 2008, *Antichitatea în filosofia lui Nietzsche*, Timișoara, Brumar.
- Vălcan, G., 2011, *Cu ușile întredeschise*, Timișoara, Marineasa.
- Vălcan, G., 2012, *Femeia de sticlă*, Timișoara, Marineasa.
- Vălcan, G., 2014, *A puertas entreabiertas*, traducido por C. Iliescu Gheorghiu, Benicarlo, O. Edicions.
- Vălcan, G., 2018, *Medusa*, Timișoara, Brumar.
- Vălcan, G., 2021, „Cu cât mai simplă este viața mea, cu atât mai intensă și mai complexă este lumea mea interioară”. Interviu cu scriitoarea Gilda Vălcan de Robert Șerban, 5 aprilie 2021; <https://www.banatulazi.ro/cu-cat-mai-simpla-este-viata-mea-cu-atat-mai-intensa-si-mai-complexa-este-lumea-mea-interioara-interviu-cu-scriitoarea-gilda-valcan/>